

PŘEKLAD JAKO INTERPRETACE

MARTA CHROMÁ

Motto¹

For me the beginning of wisdom – this is what Plato teaches, for example – is to train the mind to be conscious of its formulation just as it is conscious of the intentions it seeks to realize through them, to be as aware of the language we use as we are of the world in which we use it. What stage of intellectual and ethical development such an awareness, properly disciplined and encouraged, might lead to, is beyond our full imagining, but it could be as great a shift as the acquisition of language itself has been. What will lead us to it is not further conceptual elaboration nor an insistence on the transparency of our own languages nor delight in meaninglessness but an art, slow to develop, of recognizing the other, an art of assertion within acknowledged limits – an art for which the best word, properly used to reflect its impossibilities, may be “translation”.

James Boyd White (1994: 45)

1. ÚVOD

Účelem právního překladu je, aby cílovému příjemci v jeho jazyce poskytl maximálně jasné, dostatečné a právně přesné informace, jež jsou obsaženy v textu výchozím. U převodu textu mezi dvěma odlišnými právními systémy, například mezi common law a českým právem coby derivátem kontinentálního práva, je někdy nutné (případně žádoucí), aby překladatel rozšířil svůj překlad o vysvětlení určitých pojmů nebo právních reálií tak, aby příjemce překladu pochopil případné věcné či pojmové rozdíly, které nelze vyjádřit např. prostou volbou určitého „ekvivalentu“. Právní překlad by tedy měl být podložen rozsáhlou srovnávací právnělingvistickou analýzou výchozího textu, aby bylo možné adekvátně převést sdělovanou informaci do jiného právnělingvistického prostředí, aby mohla být sdělovaná informace správně pochopena a aby odpovídala zamýšlenému účelu překladu (viz níže).

Naše pedagogické a překladatelské zkušenosti potvrzují, že překlad právního textu rozhodně není jen otázkou perfektního zvládnutí výchozího (VJ) a cílového (CJ) obec-

¹ Tento příspěvek reflektuje několik diskusí o srovnávacích právnělingvistických aspektech překládání různých právnických textů, které jsme vedly s paní docentkou Čebišovou. V podtextu úvah o „snadnosti“ či „obtížnosti“ překladu konkrétního textu vždy rezonovala naše zkušenost, že každý právní text je přeložitelný, pokud je napsán formálně správným a srozumitelným jazykem, je významově jednoznačný a sdělný, tj. pokud je napsán „dobře česky“, „dobře anglicky“ či „dobře francouzsky“. Citovaný James Boyd White (profesor práva a klasické filologie na University of Michigan) takovou schopnost nazývá „linguistic awareness of lawyers“, tj. lingvistické vědomí právníků, jehož existence a kultivace je nutná k tomu, aby právní komunikace (v jakémkoliv jazyce) byla smysluplná a účinná.

ného jazyka. Vždyť tomu, aby byl český právník schopen používat jazyk „svého“ práva a rozumět mu, se učí na fakultě pět let a další desetiletí si v praxi tuto znalost a schopnost upevňuje, případně rozšiřuje. Jestliže český právník ovládá např. angličtinu na velmi pokročilé úrovni, nelze předpokládat, že bude okamžitě rozumět anglickému právu. Obecná angličtina je od angličtiny common law vzdálená ještě více, než obecná čeština od právní češtiny, a angličtí právníci (jinak rodilí a vynikající mluvčí angličtiny) musí několik let studovat, aby byli schopni hovořit jazykem práva. Další výraznou odlišností je samozřejmě rozdíl v právních systémech, založený na odlišné filozofii, tradici, odlišném přístupu k právu či jinak koncipované pojmové bázi, který umocňuje obtížnost porozumění mezi právníky reprezentujícími jiná právní prostředí. Vezmeme-li v úvahu skutečnost, že většina překladatelů právnických textů jsou lingvisté bez právního vzdělání, tj. že mají minimální znalost jak výchozího právního jazyka (VPJ) a právního systému, tak cílového právního jazyka (CPJ) a právního systému, nelze rozumně očekávat, že překlady právních textů budou ve všech směrech spolehlivé, přesné a budou plnit svůj účel.²

Překlad právního textu do jiného jazyka je dynamický proces, stejně jako je dynamická tvorba výchozího textu. Jejich dynamika se samozřejmě liší, nicméně důsledky špatně koncipovaného a napsaného právního textu a důsledky špatného překladu jsou v zásadě stejné:³

- (a) jsou ztrátou času pro ty, kdo se jimi mají zabývat a jsou nuceni několikrát procházet a pročítat celý text a jednotlivé pasáže, aby pochopili alespoň to základní, co měl autor resp. překladatel v úmyslu sdělit;
- (b) znamenají další náklady, neboť v mnoha případech je nezbytné text přepsat, resp. znovu přeložit;
- (c) mohou prohrát soudní spor.⁴

2. PŘEKLAD PRÁVNÍHO TEXTU

2.1 ÚČEL PŘEKLADU

Je třeba mít na paměti, že ne každý překlad právního textu do cizího jazyka má stejný cíl.⁵ Účely právního překladu lze shrnout do tří základních typů: (a) informovat konečného příjemce o určité právní oblasti, otázce či o určitém problému

² Pro ilustraci lze uvést kodifikované české znění názvu rozhodnutí ES v Úředním věstníku (L 272, Sv. 52): „Council Decision of 13 July 2009 on the signature and *provisional* application of the *Interim Partnership Agreement*...“ je přeloženo jako „Rozhodnutí Rady ze dne 13. července 2009 o podpisu a *prozatímním* provádění *prozatímní* dohody o partnerství...“.

³ Srov. např. Goldstein, Lieberman 1991, s. 4–5, Oettle 2007, s. 8–10.

⁴ Srov. Chromá 2005: 404–405; zcela nekompetentně provedený překlad (soudním tlumočnickem) nepřiliš pečlivě zpracovaných českých extradičních materiálů (VSZ v Praze) do angličtiny způsobil, že český občan, obviněný ze závažného hospodářského trestného činu, jenž odjel do USA a dlouhodobě tam pobýval, nebyl americkým soudem vydán do ČR, aby mohlo pokračovat trestní řízení.

⁵ Účel překladu se obvykle označuje řeckým slovem *skopos* v návaznosti na Vermeerovu skopos teorii (např. 1983). Velmi zjednodušeně lze charakterizovat tento postup při překladu jako „účel svítí prostředky“, tj. primárním hlediskem pro práci překladatele je, proč se překlad pořizuje. Toto hledisko pomůže překladateli volit adekvátní právnělingvistické pojmové, terminologické či textové prostředky.

(např. dokument popisující systém správního soudnictví v konkrétní zemi; tato skupina zahrnuje i překlady akademických článků, učebnic apod.), (b) vytvořit normativní základ pro konkrétní soukromoprávní transakci (např. přeložit smlouvu, která má být plněna stranami, jež neovládají stejný jazyk), a (c) vytvořit veřejnoprávní dokument, jenž je obecně závazný pro všechny mluvčí cílového jazyka v daném státě (např. legislativní akt EU). Typ (a) odpovídá tzv. dokumentárnímu překladu ('documentary' translation), zatímco typy (b) a (c) vyžadují, aby překlad byl tzv. instrumentální ('instrumental' translation).⁶

Příkladem dokumentárního překladu může být překlad britského Local Government Act 2000 pro potřeby českého zákonodárce, jenž chce mít představu, jak se podobná problematika upravuje v jiných zemích, případně hledá inspiraci pro úpravu konkrétního problému v českém právu. Přestože výchozí anglický text je normativní povahy, tj. je psán velmi specifickou formou s volbou specifických jazykových prostředků, nebude jeho překlad nikdy normativním aktem v České republice, ale bude sloužit pouze pro informaci či inspiraci. Nebude tudíž vyžadovat striktní legislativně technickou formu českého zákona, ale bude muset být co nejpřesnějším převodem obsahu britského předpisu.

Primárním cílem instrumentálního překladu je, aby příjemce cílového právního textu měl v cílovém jazyce k dispozici informaci, která je pro něj stejně úplná a přesná, jako je informace ve výchozím právnickém textu pro jeho příjemce ve výchozím jazyce, protože se bude muset podle ní chovat. Tady je ale třeba připomenout, že výchozí právní text je napsán v jazyce přirozeném pro právní systém, v němž text vznikl. Cílový právní text bude napsán v jazyce, který je přirozený v jiném právním systému (ať už příbuzném či zcela odlišném), jenž má vybudován vlastní pojmový, výrazový či terminologický repertoár. Překladatel tedy pracuje se dvěma právnělingvistickými systémy, mezi nimiž musí najít „most“, přes který bude moci výchozí text „přenést“ k cílovému příjemci (viz níže). Je logické, že se při tomto přenosu nebude překladatel moci obejít bez nejrůznějších vysvětlujících postupů, ať už v cílovém jazyce použije věcné (funkční) ekvivalenty, tj. nikoliv sémantické, nebo se uchýlí k explikativním ekvivalentům nebo upřesňujícím poznámkám pod čarou. Zvláštním případem instrumentálního překladu, spadajícího do kategorie (c) výše je primární a sekundární legislativa Evropského společenství a Evropské unie. Znění těchto předpisů ve všech jednatřiceti jazycích má stejnou právní sílu v rámci EU jako celku, jednotlivé jazykové verze jsou pak závazné pro příslušné jazykové společenství, tj. pro zemi, kde je příslušný jazyk jazykem úředním. Je samozřejmě problematické nazývat české znění evropských předpisů uveřejněné v Úředním věstníku překladem, protože nelze označit ani jednu jazykovou verzi jako výchozí text, tj. jako originál;⁷ má se zato, že všechny jazykové verze vznikají paralelně, i když praxe je logicky jiná. Jedno je ovšem zcela zřejmé – český text evropského předpisu uveřejněný v Úředním věstníku kodifikuje českou „evropskou“ terminologii konkrétní (nejen právní) oblasti.

⁶ Srov. Trosborg 1997: 154–155 s odkazem na Nord, 1991: 72.

⁷ Srov. Šarčević 2002.

Právo je součástí široké kategorie humanitních věd, jejichž slovní zásoba se primárně skládá z abstrakt a jazyk jako celek je založen na metaforickém zobrazení světa. Ale právo jako jeden z nemnoha humanitních oborů je historicky neoddělitelnou součástí kultury konkrétního jazykového společenství, je kulturním vývojem a kontextem determinováno, tudíž jeho jazyk je výsostně kulturní hodnotou na území onoho jazykového společenství. Jak se individuálně vyvíjela jednotlivá společenství, individuálně se vyvíjelo i jejich právo, které tato společenství jedinečně vyjadřovala svými právními jazyky. Překlad právního textu z jednoho jazyka do druhého je tedy, zjednodušeně řečeno, mezikulturním převodem určitého sdělení,⁸ jež nelze smysluplně provést bez pochopení výchozí kultury a znalosti kultury cílové, tedy bez právních reálií daných jazykových oblastí. Právní překlad má funkci referenční (referential function)⁹, která plně závisí na srozumitelnosti výchozího textu. Prvořadým úkolem překladatele je tedy „dekódovat“ onu kulturní zakotvenost; jak potvrzují Alcaraz & Hughes (2002: 3), dalším krokem je pochopit výchozí text v celé jeho šíři, tj. zcela porozumět jeho materii, po němž teprve může následovat mezijazykový převod. V zásadě existují tři podmínky pro to, aby překlad právního textu byl smysluplný a pokud možno správný.¹⁰

- (a) Překladatel by měl mít základní znalost příslušných právních systémů; např. při překladu českého právního textu do angličtiny by měl překladatel mít schopnosti orientovat se v českém právu na jedné straně, v angloamerickém právu na straně druhé, ale také v evropském právu, je-li překlad určen pro potřeby v EU.
- (b) Překladatel by měl velmi dobře znát terminologický repertoár výchozího právního jazyka (čili příslušného právního odvětví výchozího právního systému) a cílového právního jazyka v daném právním odvětví. Například při překladu z češtiny do angličtiny by měl být schopen se rozhodnout, jakou varietu angličtiny zvolí pro cílový text, zda to bude právní angličtina evropská (kontinentální) nebo angličtina common law, přičemž i v rámci common law musí v určitých případech rozlišit terminologii britskou nebo americkou.¹¹
- (c) Překladatel by měl být schopen v cílovém jazyce používat adekvátní styly právního psaní, počínaje výběrem textového typu (žánru), přes volbu určitých gramatických struktur a jevů typických pro onen textový typ, po celkovou právně a jazykově technickou úpravu konečného překladu.

Pokud překladatel splní první podmínku (a), v podstatě „dekóduje“ onu kulturní zvláštnost nebo ukotvenost výchozího textu, zmíněnou výše. Překladatel může identifikovat možné problémy právní (např. neexistence konkrétního právního institutu v cílovém právním systému), právnělingvistické (např. odlišnosti ve správněprávních reáliích mezi ČR a Velkou Británií) a čistě jazykové (např. odlišné vyjadřování modalit), které je nutné při překladu řešit. Druhá podmínka (b) – dobrá znalost terminologie – těsně nava-

⁸ Srov. Bergenholtz & Tarp 1995: 60, kteří označují právní jazyk jako „culture-dependent“.

⁹ Srov. Nord 1997: 41.

¹⁰ Srov. Smith 1995: 181.

¹¹ Příkladem může být český termín „obecně závazná vyhláška“, jejímž věcným ekvivalentem v Británii je „bylaws“, ve Spojených státech „municipal ordinance“, v obcích v Austrálii „local law“.

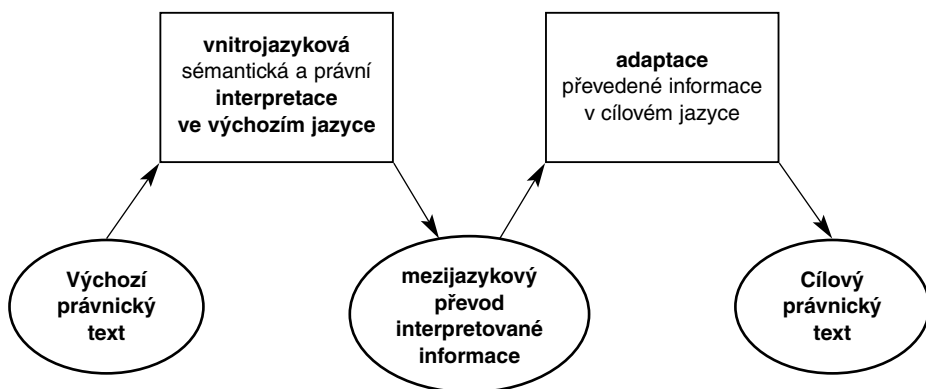
zuje na splnění první podmínky; není to však znalost slovníkové ekvivalence, ale schopnost pojmově analyzovat jednotlivé termíny, které vypadají jako ekvivalenty v cílovém jazyce, a rozhodnout, zda to či ono slovo v cílovém jazyce, které překladatel hodlá použít jako ekvivalent, skutečně vyjadřuje to, co označuje příslušný termín ve výchozím textu.¹²

Naše praktická zkušenost potvrzuje závěr Josepha (1995: 33–34) a mnoha jiných teoretiků překladu,¹³ že překladatel nemůže pouze „překlápět“ text v jednom jazyce do textu v jiném jazyce, ale musí svůj překlad založit na právně a lingvisticky fundované interpretaci výchozího textu. Zde je třeba zdůraznit, že se jedná o pragmatické chápání interpretace jako vysvětlování nejasného.¹⁴ Interpretace je klíčová i z jiného pohledu: překladatel by měl docílit toho, aby jím přeložený text byl jednoznačně interpretován a stejně aplikován různými adresáty.¹⁵ Je to též požadavek, jako je kladen na autora výchozího právního textu: dobře napsaný právní text je jednoznačně interpretovatelný a stejně aplikovatelný za víceméně identických okolností.

V procesu překladu se tedy jedná o dvě různé interpretační situace a dva různé interpretační cíle: (1) interpretace výchozího textu překladatelem a (2) interpretace cílového textu jeho uživateli. Jak podotýká Umberto Eco (2001: 14) „[...] translations do not concern a comparison between two languages but the interpretation of two texts in two different languages.“

Následující schéma znázorňuje zjednodušený proces překladu právního textu z jednoho jazyka do jiného jazyka.¹⁶ Jasně potvrzuje tezi Eca (2001: 13), že překlad je zvláštním druhem interpretace; toto tvrzení platí pro všechny druhy mezijazykového překladu, ať už se jedná o překlad uměleckého textu (literární překlad), technické

Schéma 1

¹² Například český termín „státní správa“ lze v závislosti na kontextu přeložit jako „state administration“ nebo „central government“; „vláda“ v institucionálním významu může být „government“, „administration“ nebo dokonce „cabinet“. Anglický termín „local government“ lze do češtiny přeložit jako „místní samospráva“, ale také jako „územní samospráva“, přičemž samostatný český termín „samospráva“ je v angličtině buď „self-government“ nebo „self-governance“ a rozdíl mezi těmito dvěma anglickými termíny je obrovský.

¹³ Srov. např. Lederer 2003, Cao 2009.

¹⁴ Srov. Knapp 1995: 169.

¹⁵ Srov. Šarčević 2000: 72.

¹⁶ Přesnější popis lze nalézt například Chromá 2004: 51.

dokumentace, lékařské zprávy nebo kupní smlouvy. Překladatel je schopen do cílového jazyka (či „kódu“) převést pouze to, co je výsledkem jeho porozumění výchozímu textu a jak tento text dokáže interpretovat.

Tvorba výchozího právního textu závisí na mnoha faktorech, z nichž nejdůležitější pro překlad jsou

- (a) právní systém, v jehož rámci text vznikl, a právní odvětví, které determinuje obsah textu;
- (b) záměr autora, jenž může ovlivnit ráz textu,
- (c) stupeň normativnosti textu,
- (d) textový typ (žánr), jenž obvykle vyžaduje určité lingvistické struktury včetně větných vzorců,
- (e) účel interakce mezi autorem textu a jeho potenciálními příjemci, který může určovat volbu jak lingvistických, tak formálních prostředků.

Přístup překladatele k výchozímu textu a jeho interpretace závisí na mnoha faktorech, které se zjednodušeně dají rozdělit do dvou kategorií: (a) objektivní (externí) a (b) subjektivní. Objektivní faktory zahrnují všechny aspekty překladatelské práce, které překladatel sám nemůže ovlivnit, např. právnělingvistická charakteristika výchozího textu, jako je sdělnost textu, tj. jeho komunikační hodnota, úroveň písemného projevu či textový typ (žánr).¹⁷ Právnělingvistické znalosti, dovednosti (včetně interpretačních) a zkušenosti překladatele, ale také jeho schopnost zorganizovat si práci na překladu a čas, jenž mu bude věnovat, patří k subjektivním faktorům.

V první fázi se tedy překladatel musí snažit výchozí text pochopit, tj. dekodovat informaci v něm obsaženou a interpretovat ji. Poté převádí interpretovanou informaci do cílového jazyka. Dalším krokem je přizpůsobení převedeného textu účelu, pro který je překlad pořizován, přičemž by měla být respektována pravidla psaní konkrétního textového typu v cílovém jazyce a pokud je to možné a žádoucí, měl by být zohledněn též znalostní potenciál konečného příjemce například tím, že překladatel doplní vysvětlení určitých reálií, je-li jejich pochopení relevantní pro pochopení textu jako celku.

Schéma jasně ukazuje, že klíčovou podmínkou vypracování adekvátního překladu právního textu je, aby překladatel vedle svých výborných lingvistických znalostí a dovedností rozuměl obsahu výchozího textu, tj. aby byl obeznámen s příslušnou právní oblastí; v optimálním případě by měl mít základní povědomí o tématu, které text zpracovává. Ovšem ani poté, co překladatel splní všechny „subjektivní“ podmínky a je dostatečně právně a lingvisticky připraven, může se dostat do velmi obtížných situací proto, že výchozí text nesplňuje standardní kritéria pro psaní odborného textu nebo autor sledoval účel jiný, než jak ho chápe čtenář nebo v našem případě překladatel. V této souvislosti nepochybně stojí za úvahu, jaký záměr měl autor shrnutí u rozhodnutí č. 1390 uveřejněném ve Sbírce rozhodnutí NSS 12/2007 č. 5 a jaký účel sledoval, když toto shrnutí psal, protože příslušný rozsudek je zcela jasně právně a lingvisticky formulovaný a sestavený: „Důchodové pojištění: signifikace multiplikace při aplikaci legální regulace administrativní jurisdikcí. Aby bylo dostáno elemen-

¹⁷ Lze předpokládat, že obecně závazná vyhláška stanovující vyšší poplatek za užívání veřejného prostranství bude pro překlad jednodušší než kolaudační rozhodnutí k užívání bytového komplexu.

tárním principům aritmetického paradigmatu, musí být příslušné nositelce důchodového pojištění krajským soudem optikou příslušného ustanovení jednoduchého práva též naznačeno, jakými numerickými modalitami má být dospěno k předmětnému výsledku na multiplikačním půdorysu (in concreto: $12 \times 90 = 1081$).“ Pomineme-li nadužívání opisného pasíva, které je ve všech třech výskytech zcela zbytečné a mohlo být nahrazeno jinými slovesnými vazbami, aniž by se počet slov shrnutí zvýšil,¹⁸ komunikační hodnota takového sdělení je velmi nízká, protože volba lexikálních prostředků (slova cizího původu se dají ve všech 14 případech smysluplně nahradit jejich českými variantami) způsobila, že je text málo srozumitelný i pro informovaného čtenáře. V tomto případě by překlad musel být pouze parafrází originálu založené nikoliv na interpretaci, ale odhadu toho, co chtěl autor sdělit, přičemž by musel důkladně prostudovat příslušný rozsudek, protože ona „přidaná hodnota“ originálu, byla-li by implantována do překladu, by vedla nepochybně k tomu, že by byla přinejmenším zpochybněna kompetentnost překladatele, protože cílový text by nebyl srozumitelný.

Interpretace výchozího textu je základním kamenem každého překladu právního textu. Samotný pojem „interpretace“ lze vysvětlovat z mnoha pohledů a zejména pro různé účely. Interpretuje-li zákon č. 200/1990 Sb. advokát, jenž má zastupovat klienta, který svému sousedovi v hádce vyrazil zub, soustředí se v zákoně na to, co jeho klientovi může pomoci; jinak bude k interpretaci tohoto zákona přistupovat přestupková komise příslušného obecního úřadu a otázka je, jak bude oba přístupy k interpretaci posuzovat soud, dojde-li k přezkumu. Ve všech třech případech se jedná o interpretaci s cílem onen zákon aplikovat, takže interpretace je podpořena znalostí příslušné judikatury, souvisejících právních předpisů, různých komentářů, případně další odborné literatury, čili primárně se jedná o interpretaci právní. Má-li se přestupkový zákon přeložit do jiného jazyka, interpretace probíhá ve zcela jiném rámci, protože překladatel není právník a zákon nebude aplikovat přímo; samotný pojem „přestupek“ nemá svůj protipól v anglo-americkém právu, pokud se soustředíme na překlad do angličtiny. Tudíž angličtina common law nemá právní ekvivalent, který by odrážel jak skutkovou, tak právní stránku přestupku, jak je definován v českém právu. Překladatel bude muset používat explikativní ekvivalenty (tj. argumenty vysvětlující právní podstatu) a aby tak mohl činit, musí si nejprve uvědomit, že celá problematika upravená zákonem patří do správního práva, čili tvorba explikativních ekvivalentů musí tuto právní stránku zohlednit (viz níže).

Je zřejmé, že interpretace výchozího textu překladatelem se skládá, zjednodušeně řečeno, ze dvou fází: interpretace sémantické a interpretace (kvazi)právní.

2.2.1 Sémantická interpretace

V našem pojetí, tj. pro potřeby překladu právního textu, je sémantická interpretace proces, kdy jednotlivý slovům, slovním spojením, případně částem vět jsou přiřazovány významy, které jsou obecně považovány za „nejobvyklejší“ a pře-

¹⁸ V této souvislosti je dobré připomenout, že hypertrofie opisného pasíva není vadou pouze v českých právních textech, ale že je problémem i v angličtině. Srov. například Goldstein & Lieberman (2003: 132): „Lawyers overuse the passive voice, sometimes because they know no better, sometimes to avoid assigning responsibility.“

vážně jsou v překladovém slovníku uvedeny jako první cizojazyčný ekvivalent u příslušného slovníkového hesla; někdy se takovému ekvivalentu říká „slovníkový“, tj. ekvivalent, který nebere v úvahu bezprostřední jazykový ani širší obsahový kontext.¹⁹ Ačkoliv je v odborné literatuře a při výuce překladatelů zdůrazňována klíčová úloha lingvistického a mimojazykového kontextu, v překladatelské praxi je zejména mimojazykový kontext ne vždy brán v potaz. Jak již bylo řečeno výše, překladatelé právnických textů v České republice nemají, až na výjimky, právníké vzdělání. Primární povědomí o právu je u profesionálních překladatelů podpořeno zkušenostmi, které načerpají při překládání právnických textů, ale mnohdy jdou cestou pokusů a omylů, než získají určitý, i když stále laický, vhled do problematiky. Ale to, co se od překladatele očekává a vyžaduje, je, že zprostředkuje komunikaci nejen mezi jazyky, ale zejména mezi právními systémy, které používají tyto jazyky jako svůj komunikační prostředek. Uvědomíme-li si zásadní systémové a právněfilozofické rozdíly mezi českým právem a common law, pak zcela oprávněně můžeme dojít k závěru, že překlad českých právnických textů do angličtiny common law a naopak není možný. Přesto i mezi těmito dvěma systémy komunikace probíhá, protože probíhat musí a vždy lze použít cestu popisu a vysvětlení.²⁰

Ačkoliv právní teoretici jsou obecně skeptičtí, pokud jde o využívání sémantické interpretace v právu,²¹ tento druh interpretace obvykle předchází jiným výkladovým postupům: překladatel identifikuje možné významy neznámého slova či slovního spojení a konfrontuje je s jazykovým a mimojazykovým kontextem, aby mohl z možných významů zvolit ten, který je v daném kontextu relevantní. Cunningham (1988: 542) nazývá tuto techniku „common sense approach“ (přístup podle zdravého rozumu). Cunningham and Fillmore (1995: 1178) používají termín „default interpretation“ (standardní/základní interpretace), když popisují přisuzování významů neznámým výrazům při neexistenci dalších informací, které poskytuje užší a širší lingvistický a mimojazykový kontext.

Sémantickou interpretaci a problémy, které vznikají, pokud zůstane pouze jediným přístupem k interpretaci výchozího textu, lze ilustrovat následujícími příklady anglických slov, které sice nespádají výlučně do terminologie správního práva, ale mohou se i v jeho rámci objevit.

Příklad 1

Základní výklad anglického slova *complaint* je „nespokojenost“ sdělená nejrůznějšími formami. V právu má tento anglický termín tři odlišné významy, přičemž každý z nich má jiný český právní ekvivalent.

(a) Výraz nespokojenosti s jednáním orgánu, úředníka, nadřízeného apod. je vyjádřen ekvivalentem stížnost.

¹⁹ Srov. Lessig (1993: 1178): „[...] meaning is made from something in the foreground (text) and something in the background (context). To preserve meaning, both grounds must be tracked.“

²⁰ Specifickou úlohu při „sblížení“ české právní terminologie a právní terminologie anglo-amerického práva hraje právo Evropského společenství a Evropské unie, které je legislativně ukotveno paralelně ve všech úředních jazycích. Tato problematika však vychází nad rámec tohoto příspěvku.

²¹ Srov. Medina 2004.

- (b) Termín complaint ovšem často vyjadřuje návrh v civilním řízení, tj. žaloba.
- (c) Complaint v trestním řízení je jeden druh obžaloby, využívaný zejména v USA.

Takže se lze setkat s termínem complaint for divorce, což není nic jiného, než návrh na rozvod.

Příklad 2

Standardní interpretace slova *estate* je založena na jeho historickém výkladu, označujícím majetkové poměry osoby, případně příslušnost k určitému stavu podle majetkových poměrů. Ve všech významech tohoto slova se v nějaké podobě majetkový aspekt vyskytne. Blackův právní slovník (8. vyd. z roku 2004) má tři plné stránky slovních spojení, jejichž součástí je slovo *estate* a která vytváří terminologické frázemy. Tři základní (právní) významy jsou:

- (a) veškerý majetek movitý a nemovitý, tj. jmění;
- (b) pouze nemovitá věc, obvykle pozemek, tj. nemovitost;
- (c) podstata a rozsah práv vlastníka k věci, tj. vlastnická práva.

Protože se česká věcná práva a property law v anglo-americkém právu podstatně liší, je občas poměrně obtížné zvolit v příslušném kontextu správný český ekvivalent. Ale při překladech právních textů se vyskytují dvě terminologická spojení, která by potíže činit neměla, a sice *bankrupt's estate* a *decedent's estate*. Oba termíny patří do nepočetné skupiny tzv. pravých právnických termínů (pure legal terminology)²² jak v angličtině, tak češtině, takže zde „postačí“ bezkontextová sémantická interpretace, protože tato sousloví mají pouze jeden význam. V obou případech slovo *estate* vyjadřuje veškerý majetek (movitý i nemovitý), ale protože se jedná o terminologická sousloví, musí být přeložena jako celek, tedy konkurzní podstata, resp. pozůstalost (ve smyslu hereditas iacens).

2.2.2 Právní interpretace

Právní interpretace je velice široké téma, jež je předmětem bádání a právních teorií téměř ve všech právních systémech.²³ Pro potřeby překladu se právní interpretace zužuje na text samotný, ale i když vychází z jazyka, rozhodně se nejedná o doslovný výklad v právním slova smyslu, protože ten je blíží sémantické interpretaci, o níž jsme hovořili v předchozím oddíle. Barak (2005: 3) definuje právní interpretaci jednoduše jako „a rational activity that gives meaning to a legal text“ (rozumovou aktivitu, která přisuzuje právnímu textu význam) a jako „intellectual activity, concerned with determining the normative message that arises from the text“ (intelektuální aktivitu, která má za cíl určit normativní sdělení obsažené v textu). Dále shrnuje definici právní interpretace jako „the process of choosing or extracting the legal meaning from the possible semantic meanings“ (proces výběru nebo dovození právního významu z možných sémantických významů), čímž přesně vystihuje i pojetí právní interpretace pro potřeby překladu.

²² Srov. Chromá 2004: 15.

²³ Srov. v českém právu v poslední době například Gerloch – Maršálek (eds.) 2003, Kühn 2006, Hanuš 2008 nebo Eskridge Jr., Frickey, Garrett 2006 nebo Vermeule 2006 v anglo-americké teorii.

Překladatel může právní interpretaci použít pouze tehdy, má-li dostatečné znalosti příslušného právního oboru a tématu, o němž text pojednává. Platí zde jednoduchá úměra – čím hlubší/rozsáhlejší znalosti, tím přesnější interpretace výchozího textu vedoucí k produkci přesnějšímu cílovému textu. V anglické odborné literatuře se tento aspekt překladu nazývá jednoduše „familiarity“ (obeznámenost)²⁴ a pokrývá nejen obeznámenost s právním prostředím výchozího jazyka, ale také právním prostředím či systémem cílového textu.

Dalším krokem je nalézt ekvivalenci mezi výchozím a cílovým textem ve všech částech a strukturních jednotkách počínaje výstavbou textu jako celku po terminologii. V této fázi by překladatel měl provádět analýzu pojmů ve výchozím právním systému a v cílovém právu, aby byl schopen posoudit míru ekvivalence mezi potenciálními ekvivalenty.²⁵

Pojmová analýza začíná určením, jaký pojem (neboli právní institut) je reprezentován zkoumaným termínem použitým ve výchozím textu, tj. jak je definován. Tato fáze může být někdy docela složitá: je-li výchozí text napsán anglicky a z textu není zřejmé, do kterého právního systému patří, pak jsou možnosti pojmové analýzy velmi omezené. Poté, co jsme určili základní charakteristiku pojmu (essentials elements), je nutné zvážit, zda pro překlad nebudou podstatné ještě doplňující vlastnosti či znaky (complementary/additional elements). Nejen právník, ale také překladatel musí zkoumat chování, jev či pojem ze dvou pohledů: musí posoudit stránku skutkovou (issue of fact) a stránku právní (issue of law). Právní stránka zahrnuje nejen identifikaci právního odvětví, kam pojem patří, ale také zvážení potenciálních právních následků, protože je vždy třeba mít na paměti, že cílový text (překlad) může být interpretován právníky s cílem jej aplikovat; klasickým příkladem takové situace je oblast justiční spolupráce a vzájemného uznávání a výkonu rozhodnutí v rámci EU.²⁶ Smysluplným ekvivalencem v cílovém jazyce může být pouze takový termín, jehož skutková a právní charakteristika odpovídá skutkové a právní kvalifikaci pojmu vyjádřeného termínem ve výchozím jazyce. Pojmovou analýzu lze ilustrovat na příkladu již zmíněného českého termínu přestupek.

Příklad 3

V anglo-americkém právním systému spadají všechna porušení předpisů upravujících provoz na pozemních komunikacích do oblasti trestního práva. Trestní soudy mohou projednávat např. *parking offence* (nedovolené parkování) nebo *speeding* (překročení povolené rychlosti).

Tyto trestné činy spadají do kategorie méně závažných *misdemeanours*, nicméně jsou to trestné činy se všemi právními následky. V obou právních systémech je primární sankcí bloková pokuta (ticket)²⁷ a v obou právních systémech je tato sankce

²⁴ Srov. Lessig 1993: 1195-1196.

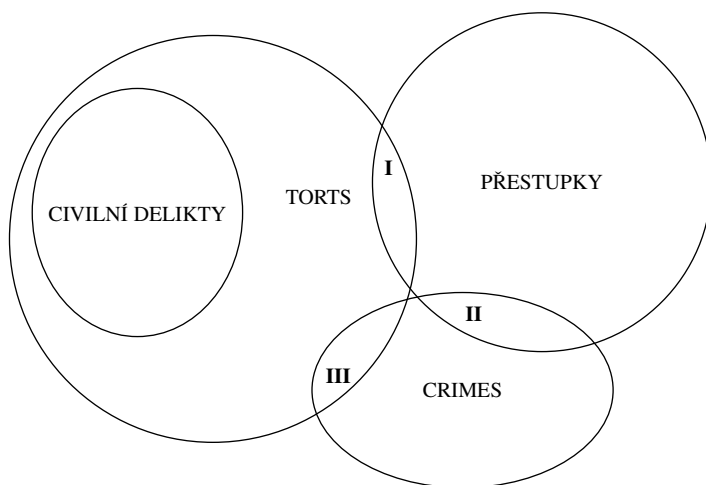
²⁵ Srov. Šarčević 1989: 290 zabývající se podstatou tzv. pojmové analýzy (conceptual analysis) pro potřeby překladové právnícké lexikografie.

²⁶ Srov. například Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 nebo Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 v oblasti vzájemného uznávání a výkonu rozhodnutí.

²⁷ Proto se také v anglo-americkém právu někdy tyto trestné činy nazývají *ticketed crimes*.

v kompetenci policie. České právo stejné skutkové okolnosti řadí do správního práva do kategorie přestupků. Právní důsledky takového protiprávního jednání jsou v těchto dvou systémech pro pachatele diametrálně odlišné. V anglicky mluvících zemích je čin zaznamenán v centrálním rejstříku trestů nebo policejním rejstříku, který v některých jurisdikcích rejstřík trestů nahrazuje (např. v některých státech USA). V případě nezaplacení blokové pokuty je pachatel předveden před soud a obvykle odsouzen k trestu odnětí svobody (byť většinou podmíněně). Pokud dopravní předpisy poruší cizinec a opustí zemi bez zaplacení pokuty, může být na něj vydán dokonce evropský zatýkácí rozkaz (hovoříme-li o porušení spáchaném ve Velké Británii či Irsku) nebo mu, pokud jde o USA, bude odepřen vstup do země (případně vízum) a pokuta může být vymáhána prostřednictvím úmluv o mezinárodní pomoci. Překladatel musí tedy všechny tyto aspekty zvážit a promítnout je do překladového ekvivalentu: anglický *parking offence* by měl být přeložen jako trestný čin nedovoleného parkování a *speeding* je v češtině trestný čin nedovoleného parkování, protože právní stránka tohoto skutku je jiná než v českém právu a je třeba použít explikativní ekvivalent. Český přestupek je třeba do angličtiny převést tak, aby bylo zřejmé, že je to porušení podle správního práva, tj. *administrative violation*, *administrative transgression*, *administrative infringement*, kdy přívlastek *administrative* signalizuje právní stránku tohoto skutku; nelze tudíž jako překladový ekvivalent použít cokoliv, co se pro podobný skutek používá v anglo-americkém právu, protože tam kategorie přestupku, jak je chápána českým právem, neexistuje. Stejně tak nelze anglický termín *misdemeanour* do češtiny přeložit jako přestupek, protože *misdemeanour* je v anglo-americkém systému termín trestního nikoliv správního práva. Skutky označené českým právem jako přestupky jsou v angloamerickém právu podřazeny buď pod právo civilních deliktů (*torts*) nebo pod trestní právo (*crimes*). Graficky lze rozdíl v chápání takového skutku mezi českým právem a anglo-americkým systémem znázornit takto:

Schéma 2

Průnik I ukazuje, že některé skutky, jež jsou v anglo-americkém systému řazeny primárně mezi civilní delikty, tudíž se jejich právní kvalifikace a řešení řídí principy soukromého práva, jsou v českém právu v kategorii přestupků (příkladem může být výše zmíněný případ vyraženého zubu během hádky mezi sousedy, který v anglo-americkém systému ve výjimečných případech může spadat i do průniku III, tj. může být paralelně i trestný čin, bude-li ublížení na zdraví významné). Průnik II naznačuje, že mnoho skutků, které české právo kvalifikuje jako přestupek, je v anglicky mluvících zemích řazeno do trestního práva. Velká část českého přestupkového práva patří ale do tzv. právních reálií, tj. do specifické a jedinečné kategorie typické pouze pro české právo, proto by překladatel měl tuto jedinečnost zohlednit volbou odpovídajících překladových ekvivalentů (viz *administrative infraction* výše).

3. ZÁVĚR

Sémantická a právní interpretace textu pro potřeby právního překladu jsou postupy, bez jejichž zvládnutí překladatel obtížně dokáže smysluplně převést výchozí právní text do cílového jazyka tak, aby byl jeho překlad právně aplikovatelný v cílovém právním systému. Sémantická interpretace je založena na vynikající znalosti obecného jazyka, schopnost právní interpretace pak zcela závisí na stupni právních znalostí. Oběma postupům se tedy dá naučit. Posuzujeme-li dosavadní kvalitu právních překladů v České republice, nelze než připomenout dvě věci: (1) je nejvyšší čas na některé české právnické fakultě začít uvažovat o zavedení dvouoborového studia srovnávacího práva a cizího jazyka, jak je to obvyklé na právnických fakultách v anglicky mluvících zemích, a (2) je žádoucí, abychom si jako uživatelé jazyka uvědomovali jeho hodnotu a možnosti a snažili se o lingvistickou kultivaci svých projevů.

BIBLIOGRAFIE

- Alcaraz, E., Hughes, B.: *Legal Translation Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing 2002.
- Bergenholtz, H., Tarp, S. (eds.): *Manual of Specialised Lexicography*. Benjamins Translation Library, Volume 12. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company 1995.
- Cao, D.: *Translating Law*. Topics in Translation 33. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd. 2009.
- Chromá, M.: Indeterminacy in criminal legislation. In: *Vagueness in normative texts*, Bhatia, V., Engberg, J., Gotti, M., Heller D. (eds.): *Linguistic Insights* 23, Bern, Peter Lang 2005, s. 379–411.
- Chromá, M.: *Legal Translation and the Dictionary*. Lexicographica Series Maior. Tübingen: Niemeyer 2004.
- Eco, U.: *Experiences in Translation*. Toronto: University of Toronto Press 2001.
- Gerloch, A., Maršálek, P. (eds.): *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi*. Sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.–20. 6. 2002), Praha: Eurolex Bohemia 2003.
- Goldstein, T. – Lieberman, J. K.: *The Lawyer's Guide to Writing Well*. Berkeley / Los Angeles, University of California Press 1991, 2003.
- Hanuš, L.: *Právní argumentace nebo svévole: úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha: C. H. Beck 2008.
- Joseph, J. E.: Indeterminacy, Translation and the Law. In: M. Morris, (ed.): *Translation and the Law*. American Translators Association Series Volume VIII, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company 1995, s. 13–36.

- Knapp, V.: *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck 1995.
- Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R.: *Judikatura a právní argumentace: teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha: Auditorium 2006.
- Lederer, M.: *The Interpretive Model*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Lessig, L.: Fidelity in Translation. *Texas Law Review* 71, March 1993. Austin TX: University of Texas 1993.
- Medina, J.: In defense of pragmatic contextualism: Wittgenstein and Dewey on meaning and agreement. *The Philosophical Forum*, Volume XXXV, No. 3, Oxford: Blackwell Publishing 2004, s. 341–369.
- Nord, C.: *Text analysis in translation*. Amsterdam / Atlanta, Rodopi 1991.
- Oettle, K. F.: *Making Your Point. A practical guide to persuasive legal writing*. New York, ALM Publishing 2007.
- Šarčević, S.: *New Approach to Legal Translation*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International 2000.
- Šarčević, S.: Problems of interpretation in an enlarged European Union. In: R. Sacco (ed.): *L'interprétation des texts juridiques rédigés dans plus d'une langue*, Torino, Paris: L'Harmattan, Isaidat 2002, s. 239–272.
- Smith, S.: Culture Clash: Anglo-American Case Law and German Civil Law in Translation. In: M. Morris, (ed.): *Translation and the Law*. American Translators Association Series Volume VIII, 1995, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company 1995, s. 179–200.
- Trosborg, A.: *Rhetorical Strategies in Legal Language. Discourse Analysis of Statutes and Contracts*. Tübingen, Gunter Narr Verlag 1997.
- Vermeer, H. J. (ed.): *Aufsätze zur Translationstheorie*. Heidelberg, Vermeer, 1983, s. 48–61.
- White, J. B.: *Justice as Translation*. Chicago / London, The University of Chicago Press 1994.

TRANSLATION AS INTERPRETATION

Summary

The usual objective of translating legal texts is for the target recipient to be provided with legal information in the target language that is as explicit, extensive and precise as that which is contained in the source text. The crucial stage of legal translation is to understand the source text and to correctly interpret legal information contained, so that the transfer of the information to the target language and target legal system may be precise and comprehensible. Since most translators of legal texts in the Czech Republic are linguists by education, varying in their experience with law, they tend to interpret the text “semantically”. Semantic interpretation for the purposes of translation means that words or phrases are assigned their meaning regardless of context, or ascribed the meaning which is considered to be the most “usual” (generally given as the first option in a general dictionary). Where a wider legal context should be considered in looking for an adequate meaning legal interpretation should be carried out.